

Zelfbeheer

(in de residentiële maatschappelijke opvang en geestelijke gezondheidszorg)

Dat ik mijn eigen plek had. Dat ik mijn eigen sleutel had. En dat ik zelf kon bepalen wat ik deed in het leven....de persoonlijke vrijheid die je hebt.

Max Huber

Presentatie en bespreking onderzoeksrapport en handreiking
Wmo-werkplaats ism zelfbeheerpraktijken, Eropaf! en Trimbos

Presentatie onderzoeksrapport

- Verantwoording: wat hebben we gedaan (kort)
- Theoretisch kader
- Kernkwesties van zelfbeheer
- Conclusie
- Discussiepunten
- Aanbevelingen

Onderzoeksvragen

- *Hoe wordt binnen deze praktijk in samensturing vorm gegeven aan herstel (-ondersteuning) door bewoners met elkaar, hun sociale netwerk, ervaringsdeskundigen en professionals?*
- *Welke kennis en vaardigheden hebben bewoners, ervaringsdeskundigen en ondersteuners hiervoor nodig?*
- *Wat is er op organisatorisch en bestuurlijk niveau nodig om de transitie van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' te maken?*
- *Welke innovatie- leer- en ontwikkelprocessen zijn bij zo'n transformatie van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' aan de orde en nodig?*

Onderzoeksprojecten

- **Zorghotel Pitstop:** gericht op dagbesteding en respijt voor en door mensen uit de (O)GGz
- **Oprichting woon- en trainingscentrum voor jongeren met autisme in zelfbeheer**
- **Vovend-J:** nachtopvang
- Vooronderzoek naar **andere voorzieningen voor jongeren met autisme**
- Onderzoek naar **oud-bewoners van JES**, een woonvoorziening voor (ex)daklozen in zelfbeheer
- Onderzoek naar **de rol van de professionals en ervaringswerkers** binnen verschillende zelfbeheer-projecten

Kennisuitwisseling via

- Grotere en kleinere bijeenkomsten
- Werkbezoeken aan voorzieningen in binnen- en buitenland
- Advisering nieuwe en bestaande voorzieningen in zelfbeheer
- Methodebeschrijving 'Maatschappelijke opvang

Theoretisch kader

- Zelfbeheer is onderdeel van verschuiving naar participatiesamenleving, past bij decentralisaties, bouwt voort op traditie van democratische psychiatrie/ cliëntenbeweging
- Nog weinig onderzoek naar zelfbeheer in residentiële omgeving
- Meer onderzoek naar ambulante cliëntsturing
- Analyse vanuit theoretische concepten: institutionalisering (hoe residentiële omgeving gedrag van betrokkenen beïnvloedt) & empowerment (hoe individuen, groepen en gemeenschappen macht en kracht ontwikkelen)

Kernkwesties van zelfbeheer

Zes kernkwesties, op basis van deelonderzoeken, discussies tijdens bijeenkomsten en literatuurstudie

Collectief beheer & collectief leren

- *‘Het ontbreken van hiërarchische verhoudingen ter bevordering van het met zijn allen op een gelijkwaardige manier samen doen, en iedereen binnen zijn eigen mogelijkheden en op zijn eigen manier bijdrage leveren om de voorziening draaiende te houden en het beleid of de regels die met elkaar worden opgesteld ook dat samen heel erg te doen’. [ondersteuner]*
- Zelfbeheer veronderstelt zelf doen, maar vaak kleiner groepje dat feitelijk beheer doet, wat is gevolg hiervan voor collectief leren?

**IF IT DOESN'T CHALLENGE YOU
IT DOESN'T CHANGE YOU**

Individueel en collectief belang

- *Als hij het niet doet, doe ik het ook niet*
- Voorzieningen kunnen in een negatieve spiraal raken waar deelnemers zich steeds meer op hun eigen belang richten.
- Kracht van zelfbeheer is: door je in te zetten voor het collectieve belang, ontwikkel je jezelf (vaardigheden, zelfbeeld, sociale rollen)
- Meer uitspreken wat verwacht wordt van mensen
- Ontwikkelen collectieve identiteit?

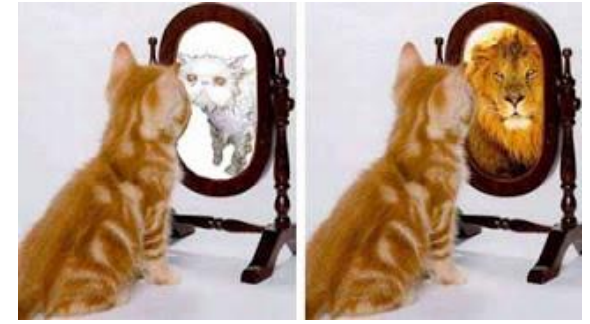

Kwetsbaarheid & conflicten

- *Iedereen heeft problemen. Niemand hangt boven een ander. En als je van je problemen wilt vluchten is er altijd een ervaringsdeskundige die je stimuleert [dat niet te doen]. Of een goed woordje voor je doet bij een overleg zo van 'je kunt beter dit en dat. Ik heb het ook mee gemaakt en ik zit nu in een traject en het gaat goed'.*
- Zelfbeheer veronderstelt een andere omgang met kwetsbaarheid en conflicten: minder individueel, meer collectief, minder gericht op uitsluiting, meer op herstel van relaties.
- In de praktijk niet makkelijk, doordat wantrouwen zichzelf versterkt, gevoel van veiligheid in een grote groep niet vanzelf gaat en mensen conflicten liever uit de weg gaan of verwijderen dan aan te pakken.

Individueel herstel tussen ruimte en prikkeling

- *Bij JES word je letterlijk gewaardeerd en je wordt gerespecteerd om wie je bent en de lifestyle die jij leidt. Het enigste wat ze wel willen zien is dat je progressie maakt, dat is het enigste. (..). Ja, je hebt gewoon in principe alle tools om gewoon weer een volwaardig mens te zijn. Of te worden.*
- Zelfbeheer biedt ruimte voor herstel, maar ook om niks te doen.
- Expliciete aandacht voor herstel kan helpen
- Interventies in de fysieke ruimte (aangenaam, maar niet te privé) en verblijfsduur (wel niet open einde) kunnen invloed hebben

Ondersteunen door ervaringswerkers en sociaal werkers

- *Die ondersteuning is voor ons belangrijk. Ze [de ondersteuners] hebben een andere visie en daar kun je van leren. Ze staan er verder vanaf en hebben het beste met ons voor. Soms zijn ze ook hard voor ons. Zo van 'jullie moeten dingen nú anders gaan aanpakken, want ik voorspel dat het anders niet goed gaat'. Soms is dat nodig. Zij zien dingen die wij bijvoorbeeld nog niet hebben opgemerkt en wijzen ons daar op. Het gaat om zowel praktische zaken, maar ook over dingen die spelen in het team.*
- *Een bewoner zei tegen me dat het oneerlijk was (dat ik ervaringswerker was geworden): je was gevangene en nu ben je bewaker maar je kent wel alle trucs.'*

Ondersteunen (2)

- Sociaal werkers en ervaringswerkers doorbreken cliënt-professional tweedeling, maar nog zoeken naar nieuwe verhouding.
- Ervaringswerkers spelen sleutelrol in empowerment van deelnemers, maar hebben een lastige positie door rolonduidelijkheid
- Sociaal werkers balanceren tussen:
 - wel of niet ingrijpen, overnemen of vast laten lopen;
 - een ander perspectief verdedigen (haaks op de groep, *tegenhangen*) of meebewegen met de groep om de relatie te waarborgen;
 - egoloos empowerment faciliteren of nut bewijzen aan de groep;
 - vanuit presentie werken en er dus als persoon zijn met emoties, maar conflicten niet persoonlijk nemen.

Ruimte voor bottom-up eigenaarschap en ontwikkeling

- *Van te voren zijn de kwesties allemaal besproken met de partnerorganisaties en op papier gezet. Bij zelfbeheer moet je ruimte geven aan bewoners en niet meteen de regie terug willen nemen. Daar hebben we met zijn allen een handtekening onder gezet. Veiligheid was de stok waarmee ze Boompje Beestje konden slaan*
- Zelfbeheer schuurt met reguliere werkwijze van organisaties en overheden.
- Ruimte voor een zekere mate van onvoorspelbaarheid en het decentraliseren van werkprocessen is nodig.
- Zelfbeheer kan bijdragen aan het lerend vermogen van organisaties.

Conclusie

- Sommige voorzieningen richten zich op kort verblijf van deelnemers om hospitalisering tegen te gaan, anderen willen juist langer verblijf om het 'effect' van het verblijf in zelfbeheer te vergroten.
- Door de aanwezigheid van de beheerdersgroep lijken voorzieningen laagdrempeliger te worden voor deelnemers die er maar kort verblijven of die (nog) niet veel eigen verantwoordelijkheid willen of aankunnen, maar is de toegevoegde waarde voor deelnemers ook minder.
- Herstel van betrokkenen is expliciet vooral materieel en maatschappelijk, maar beperkt persoonlijk, functioneel (en in een enkele keer klinisch).

**JE MOET
DE WAARHEID
NIET VERWARREN
MET DE MENING VAN
DE MEERDERHEID**

Loeije

Discussiepunten

- Niet iedereen maakt de indruk aan herstel te werken. Welke gevolgen heeft dat voor groep? En voor individu?
- Zou zelfbeheer als organisatie sterker worden als het beheer (dus niet de uitvoering) door ervaringswerkers en professionals gedaan wordt?
- Is het erg dat niet alle deelnemers willen beheren?
- De inzet van ervaringsdeskundigheid wordt niet gearticuleerd. Willen geen afstand creëren, maar misschien wordt ervaringskennis zo niet productief ingezet?
- Slaat presentie door in presentionisme?
- Verzelfstandigen uit zorgorganisaties?

Aanbevelingen

- Zet zelfregie/herstel instrumenten in voor individueel en collectief herstel
- Gebruik kennis over ondersteunen van collectief empowerment en gemeenschapsontwikkeling
- Ontwikkel inzet ervaringsdeskundigheid, bijvoorbeeld via Intentional Peer Support
- Zelfbeheer kan alleen groeien als organisaties en beleid mee veranderen, anders blijft zelfbeheer in de marge
- Meer onderzoek is nodig naar hoe herstelprocessen van deelnemers verlopen en hoe interactieprocessen eruit zien
- Vertaling van principes van zelfbeheer naar reguliere zorg